

- CARRERA, Aitor (2007b): *Gramatica aranesa*. Lleida: Pagès. 287 p.
- CARRERA, Aitor (2007c): «Una mica de dialectologia occitana. Els parlars de la Vall d'Aran en el marc del gascó pirinenc oriental». *De Lingua Aragonensi*, 3, p. 9-40
- COROMINES, Joan (1925): «Etimologies araneses». *Butlletí de dialectologia Catalana*, XIII, p. 64-70.
- COROMINAS, Juan (1931): *Vocabulario aranés*. Barcelona: Imprenta de la Casa de la Caridad. 118 p.
- COROMINAS, Joan (1972): «De una obra fundamental sobre el gascón». *Tópica Hespérica*. Vol. 2. Madrid: Gredos, p. 97-156.
- COROMINES, Joan (1973): «Du nouveau sur la toponymie occitane». *Beiträge zur Namenforschung*, VIII, p. 193-308.
- COROMINES, Joan (1990): *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. Barcelona: Curial. 773 p.
- CREMONA, Joseph (1956): *The dialect of the Vallée d'Aure*. Londres: Universitat de Londres. 798 p. [tesi inèdita].
- DUPLEICH (1843): *Dictionnaire Patois — Français ou choix intéressant de mots patois à l'usage de l'arrondissement de Saint-Gaudens*. Sent Gaudenç: Tajan. 157 p.
- GRAMMONT, Maurice (1903-1905): «La métathèse dans le parler de Bagnères-de-Luchon». *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, XIII, p. 73-90.
- LESPIY, Vastin / RAYMOND, Paul (1887): *Dictionnaire béarnais ancien et moderne*. Montpellier: Imprimerie Centrale du Midi. 2 vol.
- LIZOP, Raymond (1931): *Histoire de deux cités gallo-romaines: les Convenae et les Consoranni*. Tolosa: Privat. 552 p.
- LUCHAIRE, Achille (1881): *Recueil de textes de l'ancien dialecte gascon*. París: Maisonneuve. 208 p.
- MASSOURRE, Jean-Louis (2003): *Le gascon haut-pyrénéen. Vallées de Luz, de Barèges et de Gavarnie*. Vilanòva d'Òlt: Éditions EGO. 519 p.
- MILLARDET, Georges (1910a): *Études de dialectologie landaise. Le développement des phonèmes additionnels*. Tolosa: Privat. 224 p.
- MILLARDET, Georges (1910b): *Petit atlas linguistique d'une région des Landes*. Tolosa: Privat. 424 p.
- ROHLFS, Gerhard (1931): «Beiträge zur Kenntnis der Pyrenäenmundarten». *Revue de Linguistique Romane*, VII, p. 119-169.
- ROHLFS, Gerhard (1977): *Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne*. Pau, Tubinga: Marrimpouey, Niemeyer. 252 p.
- RONJAT, Jules (1913): *Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes*. Mâcon: Protat Frères. 306 p.
- SÉGUY, Jean (dir.) (1954-1973): *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*. París: CNRS. 6 vol.

MONTOYA ABAT, Brauli / MAS I MIRALLES, Antoni (2011): *La transmissió familiar del valencià*. València: AVL (Col·lecció recerca, 16), 448 p.

Una de les característiques fonamentals de la sociolingüística catalana és la imatge calidoscòpica que ens ofereixen el conjunt de recerques que en formen part. El caràcter inclúsiu que la defineix possibilita l'acollença d'un nombre important de publicacions, que se situarien en punts diferents d'un triangle on els vèrtexs més visibles serien el lingüístic, el social i el psicològic. En aquest sentit, la secció monogràfica del número 21 de la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana* (2011) és una referència molt recomanable per al lector interessat a visualitzar d'una manera ordenada el devessall d'aportacions d'una tradició que, tot i la seua joventut, acumula ja un important corpus de continguts.

Els autors del llibre que ens disposem a ressenyar, Brauli Montoya i Antoni Mas, són dos referents ineludibles en dues de les grans temàtiques de la sociolingüística catalana. En un d'aquests àmbits, el de la sociolingüística històrica, són pràcticament els únics investigadors que s'hi han dedicat, amb un ressò més aviat escàs. La proposta metodològica que han patrocinat s'ha centrat en l'estudi de la llengua dels

textos escrits d'èpoques pretèrites mitjançant els paràmetres de covariació lingüística i social ja coneguts. Això no obstant, tal com reivindica A. Mas en l'excel·lent síntesi que ens va oferir en el número d'hivern-primavera de 2001 de *Noves SL*, «la sociolingüística històrica, amb tots els seus inconvenients [...], ens possibilita entendre millor la llengua actual per mitjà de l'estudi diacrònic de la llengua del passat i, també, ens permet reconstruir els estrats de la llengua anterior amb les aportacions de l'anàlisi de la llengua oral».

Per a l'avinentsa que ens ocupa ens interessa destacar, però, l'altre gran tema de què s'han ocupat, el de la transmissió lingüística del català. Ens situem ara en el camp d'estudi de la *sociolingüística de la societat*, dit a la manera de Fasold (*The sociolinguistics of society*, 1984). Un apartat, tot siga dit de passada, que encabeix el gruix de la producció de la nostra tradició sociolingüística. Una mirada molt vinculada a subvertir l'estatus de minorització d'una llengua que ha maldat per surar en una mar agitada permanentment.

L'estudi de la transmissió lingüística del català compta amb destacades recerques realitzades des d'òptiques diferents. Les recerques quantitatives, provinents majoritàriament de les importants prospeccions demolingüístiques que s'han portat a terme en bona part dels territoris de llengua catalana, han propiciat anàlisis ben fonamentades. En aquest sentit ens agradaria destacar l'aportació feta els darrers anys per Joaquim Torres a partir de la creació d'una unitat de mesura de la transmissió lingüística, l'Índex de Transmissió Intergeneracional del Català. Citarem, per l'avaluació dels diferents territoris que proposa, el seu treball de 2007, «Ús familiar i transmissió lingüística». Aquesta recerca descansa en el conjunt d'enquestes de la sèrie EUL (Enquesta d'Usos Lingüístics) fetes als diferents territoris de la comunitat lingüística, llevat del País Valencià, on la referència va ser l'enquesta de l'any 2004 de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. L'indicador en qüestió reflecteix diàfanament l'avançat estadi de substitució lingüística en què es troba la llengua a la Catalunya del Nord i a l'Alguer; la dinàmica positiva que mostra l'ITIC a Andorra, Catalunya i Illes Balears, per aquest ordre; i, finalment, l'estabilitat diagnosticada a la Franja i al País Valencià.

Des d'una òptica qualitativa, els treballs referits al País Valencià han estat els més recurrents. I els nostres autors ens han ofert una sèrie cronològica de treballs que han menat al llibre objecte de la nostra atenció, sens dubte la recerca més important sobre la transmissió de la llengua catalana en terres valencianes. Els dos treballs anteriors més destacats han estat Montoya (*Alacant, la llengua interrompuda*, 1996), sobre la conurbació alacantina, i Mas (*La interrupció lingüística a Guardamar*, 2006), amb Guardamar com objecte d'estudi. Ara bé, *La transmissió familiar del valencià* vol ocupar-se de (bona part) del territori valencià, mitjançant una mostra representativa de diverses poblacions: Alcoi, Alzira, Borriana, Burjassot, Castelló de la Plana, Gandia, Sagunt i la mateixa ciutat de València.

El llibre s'estructura en cinc capítols. En el primer, extraordinàriament clarificador, els autors fan una síntesi del marc teòric i de la proposta metodològica sobre la qual descansa la recerca. En l'apartat teòric, la interacció del vèrtex sociològic amb el psicològic proporciona un camp d'anàlisi on l'estudi de les actituds i de les representacions socials de la llengua ocupen un lloc rellevant. Quant a la metodologia, es dona compte de la mostra escollida (622 entrevistes a 14 poblacions), del procediment de mostreig i del tipus d'entrevista aplicada. Pel que fa al desenvolupament de l'entrevista, els autors són plenament conscients del filtre ideològic que conté la literalitat dels diàlegs. D'aquesta manera, s'avança a la possible impugnació, que sovint es fa, d'una manera d'obtenir dades on la possible influència de l'entrevistador pot arribar a ser determinant.

En el segon capítol s'explica la cronologia del fenomen estudiat i la seua difusió social, urbana i demogràfica al País Valencià. A partir de la memòria dels informants es reconstrueix la dinàmica d'interrupció de la transmissió i, quan s'ha d'anar més enllà en el temps, es recorre als vestigis literaris que ha deixat.

La història del procés de castellanització al País Valencià ha tingut relators molt solvents, que han anat establint diferents fases en l'evolució del procés substitutori. Rafael L. Ninyoles ha estat una de les veus més destacades. Així, en les seues obres de 1969 (*Conflicte lingüístic valencià*) i 1971 (*Idioma i prejudici*) en situa l'inici al segle XVI, en una etapa que anomena de *difusió horitzontal i selectiva* on

l'alta aristocràcia quasi monopolitzarà el canvi i, alhora, vetlarà per mantenir-ne l'exclusivitat social. La llengua com a símbol de classe, la seua funció d'ascensor social, serà la gran motivació del procés de castellanització. Un procés que, en el marc d'una reestructuració de la societat dels inicis del segle XIX, continuarà propiciant una deserció lingüística del grup originari de sectors socials, ara ja d'un espectre social més ampli, que anaven assolint una certa puixança econòmica. Aquesta etapa l'anomenarà de *difusió vertical i espontània*. Val a dir, però, que quan comença a fer veritable gruix el conjunt de persones que canvien de llengua serà al segle XX, especialment quan des de la dictadura franquista es difon la idea segons la qual només mantenen el valencià els qui no han tingut l'oportunitat d'abandonar-lo. Amb una instrucció substitutòria d'aquesta magnitud, el procés iniciarà una dinàmica quantitativament molt rellevant, que Ninyoles anomenarà etapa de *difusió coactiva*.

Montoya i Mas parteixen dels coneixements previs, consensuats pel món científic, però volen anar més enllà. El seu objectiu ha estat esbrinar com, quan i per què s'ha activat el procés substitutori i, alhora, descriure com se n'havia produït la difusió. Recorrerem a les seues paraules per sintetitzar-ne el resultat final: «Com esperàvem, l'origen de tot plegat el localitzem a la ciutat de València, al si de la burgesia que s'hi congria en els anys trenta i quaranta del segle XIX com a classe dirigent que relleva la noblesa, la qual ja feia segles que havia renunciat al valencià. Les següents etapes també eren previsible: Alacant, Castelló i Alcoi (les tres ciutats que seguïen el Cap i Casal en demografia). Això sí, sempre d'acord amb un respecte estricte per l'ordenació social dins de cada àmbit local (burgesia, petita burgesia i classes populars) que duia a assenyalar amb el dit aquells que se n'eixien del protocol.» (Montoya / Mas, 2010: 428).

El tercer capítol aborda la territorialització del procés, l'itinerari geogràfic i urbanístic seguit. La dinàmica de difusió geogràfica es complementa amb una notabilíssima mostra d'arbres genealògics que reconstrueixen el canvi lingüístic en diferents entorns familiars.

El quart, especialment interessant, s'ocupa de la descripció de l'argumentari adduït per tal de justificar la substitució, ja siga des del rol de promotor o de receptor de la persona entrevistada. L'argumentari exculpatori, amb l'escola en castellà com a buc insígnia, no aconsegueix amagar el paper primordial que ha tingut l'assignació d'un estatus superior a la llengua castellana.

Finalment el darrer capítol s'ocupa del fenomen conegut amb el nom de *revernacularització*, això és, del retorn de la llengua a la llar familiar un cop acomplert el canvi lingüístic a favor del castellà. En aquest sentit és important ressenyar que el període democràtic ha propiciat la generalització de la presència de l'assignatura de valencià a l'ensenyament, amb una vehicularitat preferent que abraça només el 29% de l'alumnat d'infantil, primària i secundària (Programa d'Ensenyament en Valencià i Programa d'Immersió Lingüística). La *despenalització* de la llengua ha estat suficient per aconseguir una aturada de la interrupció de la transmissió lingüística i, alhora, ha permès la detecció d'alguns casos, quantitativament irrellevants de moment, de recuperació de la llengua abandonada.

Els autors clouen el llibre amb una diagnosi sobre el futur de la llengua força enraonada. En condicionen la recuperació a l'evolució futura de les línies d'ensenyament en valencià i a la vernacularització dels nouvinguts. Malauradament, el context sociopolític en què s'ha instal·lat el País Valencià, si més no des de l'any 1995, no fa presagiar res de bo. Tornant al món de l'ensenyament les proclames multilingües d'uns plantejaments pretesament igualitaris sembla que poden acabar, fins i tot, amb l'espai de vehicularitat preferent del valencià que, de manera lenta però sostinguda, s'havia anat consolidant. Caldrà estar atents, doncs, a l'evolució de la gestió del multilingüisme a l'ensenyament, un entorn que hauria de proporcionar nous usuaris per a una llengua que els necessita més que mai.

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili